

Ewa Wieczorek

Imiona Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus z drugiej połowy XX wieku

Imiona osób zakonnych stanowią specyficzną grupę imion w antroponimii polskiej, do tej pory szerzej nieprzebadaną. W moim artykule przedstawię krótką analizę imion zmarłych w drugiej połowie XX wieku Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus, mieszkających za życia w kilku miejskich domach zgromadzenia (Kraków, Sosnowiec, Mielec, Łódź, Zakopane)¹.

Formacja zakonna sióstr karmelitanek składa się z kilku etapów. Na pierwszym z nich, czyli w tzw. postulacie, kandydatki posługują się imieniem chrzestnym. Na drugim (początek nowicjatu) następują obłóczyny, podczas których siostry przywdziewają habit. W czasie tej ceremonii zostaje im również nadane nowe imię.

Praktyka zmiany imienia stosowana jest w Zakonie Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus od początku jego istnienia². Jak zauważa Maria Malec, „zwyczaj ten wiąże się z przeświadczeniem, że zmiana imienia symbolizuje zmianę głębszą, człowiek inaczej nazywany staje się innym człowiekiem” (Malec 2005: 115). W zakonnym akcie zmiany imienia chodzi więc o pewien wymiar symboliczny. Człowiek, któremu zostaje nadane nowe imię, rozpoczyna „nowe życie”, którego celem powinno stać się uzyskanie świętości. Tak o zmianie imienia w zakonie pisał Jan Stanisław Bystroń: „Nowicjusz, decydując się na porzucenie życia świeckiego, winien jest zapamiętać o wszystkim, co było, i zacząć nowe życie, być nowym człowiekiem; zewnętrzną oznaką tej zmiany jest habit zakonny i (w wielu zakonach) nowe imię, które odtąd nosi” (Bystroń 1938: 51). Ten akt zakonny, ma zatem swe teologiczne

¹ Ponieważ nie uzyskałam pozwolenia na skorzystanie z kronik ani innych źródeł zakonnych, imiona zostały mi podyktowane przez siostry z Katalogu zmarłych Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus. Pozostałe informacje zaczerpnęłam z rozmów z obecnymi przełożonymi zakonu.

² Zakon ss. Karmelitanek od Dzieciątka Jezus został założony w 1921 roku przez karmelitę o. Anzelma od św. Andrzeja Corsini, przy współudziale Matki Teresy Kierocińskiej. Do ojca Anzelma zwrócił się Dyrektor Towarzystwa Dobroczyńności w Sosnowcu ks. Franciszek Raczyński z prośbą o przysłanie sióstr karmelitanek, które podjęłyby pracę charytatywną wśród ubogich Sosnowca. Jego prośbę poparł bp Władysław Krynicki – ówczesny wizytator apostołski klasztorów w Polsce. Odpowiedzią o. Anzelma na to wezwanie było założenie Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek od Dzieciątka Jezus.

znaczenie, którego źródło tkwi w Biblii, w której zmienić komuś imię oznacza „obdarzyć go nową osobowością, to znaczy również uczynić go swoim wasalem” (*Słownik teologii biblijnej* 1990: 323), czyli zaznaczyć swoje panowanie nad kimś. Zmiana imienia w Biblii dokonuje się w ważnych okolicznościach, gdy Bóg obdarza człowieka nowym zadaniem lub bierze go w posiadanie w szczególny sposób. Dzieje się to zwykle w przypadku, gdy człowiek wstępuje na nową drogę życiową, co pośrednio wiąże się z przemianą jego osobowości (por. Abram-Abraham, Jakub-Izrael, Saraj-Sara, Szymon-Piotr, Lewi-Mateusz itd.)³.

Imię w Zakonie Karmelitanek od Dzieciątka Jezus składa się z imienia właściwego i tzw. predykatu (np. siostra Gabriela od Męki Pańskiej, siostra Antonina od Dzieciątka Jezus), występującego zaraz po imieniu właściwym i stanowiącego teologicznie znaczącą część imienia. Predykat ów można traktować jako pewnego rodzaju tytuł, znak czy herb. Jest on więc swoistym programem – tajemnicą wiary lub symbolem pobożności, które danej zakonnicy są szczególnie bliskie lub które ma ona w sobie rozwijać.

W omawianym zakonie imię nadawane jest przez przełożonych i zazwyczaj siostry dopiero podczas ceremonii obłóczyn dowiadują się, jakie imię będą nosiły. Przez długi czas nie miały w tej kwestii nic do powiedzenia. Reguła ta uległa rozluźnieniu od czasu Soboru Watykańskiego II⁴, kiedy część zakonów (zwłaszcza męskich) odeszła od praktyki zmiany imienia, a część wprowadziła w tej kwestii dowolność. Zakon Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus pozostawił regułę zmiany imienia, ale ją nieco złagodził i obecnie kandydatka na zakonnicę, jeśli chce, może poprosić o nadanie jej wybranego przez siebie imienia lub predykatu, ewentualnie o zmianę imienia wybranego przez przełożonych, jeśli to odpowiednio umotywuje. Jednak – jak wynika z przeprowadzonych przeze mnie rozmów z przełożonymi zakonu – imię właściwe najczęściej nadal nadają przełożeni, choć są przypadki (rzadkie), że siostry same o nie proszą, a predykat jest owocem obserwacji duchowości kandydatki lub jej prośby, ponieważ ma on być obrazem jej charyzmatu, tj. jakiegoś szczególnego uzdolnienia i ukierunkowania duchowego.

Zasadą w tym zakonie jest, że na terenie jednego kraju imię nie może się powtórzyć, chyba że siostra umiera, wówczas jej imię po raz kolejny może być nadane następnej nowicjuszcze. Zasada ta wynika m.in. z tego, że siostry nie posługują się w ogóle nazwiskami, dlatego imię musi spełniać funkcję nazywającą i identyfikującą. Predykat natomiast może się powtarzać, gdyż nie pełni on funkcji odróżniającej, ale funkcję określającą charyzmat cechujący daną siostrę we wspólnocie lub taki, jaki winna ona w sobie rozwijać. Wskazuje on zawsze na element kultu chrześcijańskiego.

Przeanalizowany przeze mnie materiał imienniczy jest bardzo różnorodny. Wynotowane z katalogu imiona (79) można podzielić na kilka kategorii⁵:

³ Szerzej na ten temat, zob. Zarębski 2005: 611–622.

⁴ Sobór położył nacisk na chrzest jako na sakrament, który jest podstawową konsekracją, dlatego imię chrzestne zaczęto również w zakonach traktować jako najważniejsze, odchodząc stopniowo od rygorystycznego przestrzegania reguły zmiany imienia, zostawiając w tej kwestii dowolność, a nawet niekiedy powracając do imion chrzestnych; por. *Dizionario degli istituti di perfezione* 1969: 321–325.

⁵ Dokonując klasyfikacji, oparłam się w dużym stopniu na podziale dokonany przez M. Malec. Por. Malec 1994: 22–23.

I. Imiona biblijne

1. Imiona zakonne motywowane przez kobiece imiona postaci biblijnych:

Maria⁶ – (hebr. *Mirjam*⁷) imię Matki Jezusa Chrystusa⁸.

Magdalena – (hebr. *Migdal* ‘wieża ryb’) imię jednej z postaci ewangelicznych – Marii z Magdali⁹. Jest to imię, którego źródłem jest przydomek odmiejscowy, od aramejskiej nazwy Magdala¹⁰.

2. Imiona żeńskie motywowane przez męskie imiona aniołów:

Gabriela – żeński odpowiednik męskiego Gabriel (*Gabri’el* – ‘mąż Boży’ albo ‘Bóg jest moim męstwem’) – według Biblii Gabriel to imię jednego z archaniołów. Należy, jak pozostałe imiona w tej grupie, do imion teoforycznych (hebr. *El* znaczy ‘Bóg’). Obecnie imię Gabriela jest w Polsce w powszechnym użyciu obok męskiego Gabriel (SIW podaje 64 668 nosicieli).

Michaela – imię żeńskie utworzone od męskiego Michael (hebr. *Mika’el* – ‘Któż jak Bóg’) – imię archanioła. Obecnie imię Michaela¹¹ jako imię chrzestne można spotkać bardzo rzadko (SIW podaje 343 nosicielki) i głównie wśród osób pochodzenia niemieckiego (Grzenia 2006: 241, 275), występuje zaś głównie jako imię zakonne.

Rafaela – żeńska forma męskiego Rafael (*Rapha’el* – ‘Bóg uzdrawia’) – imię trzeciego z archaniołów. Dziś imię Rafaela¹² nadawane jest bardzo rzadko, SIW wskazuje 147 nosicieli (por. Michaela). Istotne jest, iż bazę słowotwórczą dla żeńskich imion Michaela i Rafaela nie stanowią utrwalone w języku polskim męskie formy Rafał i Michał, ale ich łacińskie odpowiedniki *Raphael*, *Michael* zachowujące hebrajski pierwiastek teoforyczny (*El*).

3. Imiona żeńskie utworzone od męskich:

a) motywowane przez męskie imiona postaci ze ST:

Efrema – żeński odpowiednik imienia Efrem (z hebr. Efraim; *efraim* ‘kurz, piasek, popiół, ziemia’), nosił je jeden z synów patriarchy Józefa. W Polsce imię

⁶ Jako swoistą ciekawostkę można traktować fakt, iż w Zakonie Sióstr Karmelitanek Bosych (Karmel jest zakonem Maryjnym) wszystkie siostry noszą imię Maria, które jest ich pierwszym imieniem, funkcję identyfikującą pełnią drugie imiona, które oczywiście są zróżnicowane.

⁷ Zob. Fros, Sowa 2004: 103. Niektórzy badacze wyprowadzają etymologię tego imienia od egipskiego lub starokananejskiego. Por. Grzenia 2006: 230. Etymologię wszystkich imion podają za powyższymi autorami.

⁸ Imię to jest w Polsce bardzo popularne, *Słownik imion współcześnie w Polsce używanych* (dalej skrót: SIW) podaje 893 841 nosicieli.

⁹ Jest to postać z Ewangelii Łukasza (8,1–3), którą Chrystus uwolnił od złych duchów; tradycja utożsamiała ją z Marią z Betanii (Łk 7,36–50) i z bezimienną jawnochrześcijanką (Łk 7,36–50), obecne badania egzegetyczno-hermeneutyczne nie pozwalają na takie utożsamienie (Fros, Sowa 2004: 155).

¹⁰ SIW podaje aż 346 382 nosicielki.

¹¹ W powszechnym użyciu jest w Polsce utworzone od imienia Michał, żeńskie imię Michalina, zaś w okresie średniowiecza spotykane też były warianty Michaelis i Michałka – Malec 1994: 378.

¹² Jest też poświadczona w okresie średniowiecza żeńska forma *Rafałka* (Malec 1994: 382).

niezwykle rzadkie (SIW podaje dla imienia *Efrem* 31 osób, dla żeńskiego *Efrema* zaledwie 3), mogło występować właśnie w klasztorach¹³.

Elia i Eliana – imiona żeńskie utworzone od imienia starotestamentowego proroka Eliasza (hebr. *Elijāh(ū)* imię teoforyczne, oznaczające ‘Jahwe jest moim Bogiem’). Często w zakonie karmelitańskim pojawiają się warianty imienia Eliasza¹⁴, gdyż jego postać jest ściśle związana z tym zakonem, uważany jest on za ojca zgromadzenia¹⁵.

b) motywowane przez męskie imiona postaci z NT:

Janina – imię żeńskie utworzone od męskiego imienia Jan (hebr. *Jehō-hānān* ‘Bóg jest łaskawy’), które nosiły dwie znaczące postaci ewangeliczne: św. Jan Chrzciciel i św. Jan Ewangelista. Imię żeńskie Janina występuje w polszczyźnie, ale dopiero w czasach nowszych. W XX w. było bardzo popularne (SIW podaje 551 863 nosicielki).

Paula – to imię jest żeńskim odpowiednikiem łac. imienia męskiego Paulus (łac. *paulus* ‘drobny, mały’), pol. Paweł (w NT imię apostoła). W polszczyźnie poświadczone już w XIII w., ale bardzo rzadkie do lat 80. XX w., kiedy zyskało popularność¹⁶.

Symeona – od Symeon (hebr. *shime'on* ‘Bóg wysłuchał’). W Biblii imię to nosi starzec jerozolimski w scenie ofiarowania Jezusa w świątyni (Łk 2,25–35); funkcjonuje też inna postać tego imienia: Szymon, która upowszechniła się na Zachodzie Europy. Poza imiennictwem zakonnym imię to prawie nie występuje (SIW podaje tylko 16 nosicielek).

4. Pozostałe imiona nawiązujące do Biblii¹⁷:

Do tej grupy zaliczam imiona, które zostały utworzone od innych nazw własnych występujących w Biblii oraz od apelatywów wyraźnie odsyłających do Pisma Świętego, a także imiona, które nie występują w Biblii, ale poprzez tradycję utrwalił się ich związek z Biblią, a mają swe źródło w apokryfach lub legendach:

Anna – (hebr. *hannah* ‘łaska’) apokryfy przypisują to imię matce Maryi Panny¹⁸.

¹³ Imię to w zakonie może być motywowane także postacią św. Efrema Syryjczyka, świętego, żyjącego w IV w., diakona, ogłoszonego Doktorem Kościoła przez Benedykta XV (1920).

¹⁴ Być może do utworzenia wariantu Elia posłużyła, utrzymująca się w Kościele Wschodnim postać imienia Eliasza: Ilija. Imię żeńskie Elia jest bardzo rzadko nadawane w polszczyźnie (SIW podaje 7 osób), nieco więcej poświadczeń ma Eliana (72 osoby).

¹⁵ Zakon karmelitański wziął nazwę od góry Karmel – miejsca przebywania proroka Eliasza – zob. imię Karmela.

¹⁶ SIW podaje 6886 nosicielek.

¹⁷ Trzeba także zaznaczyć, że wiele z wymienionych tu, biblijnych z pochodzenia imion (takich jak: Maria, Magdalena, Paula, Anna, Weronika, Krystyna), mogło być nadane przez przełożonych zakonnych bez motywacji biblijnej, ale ku czci późniejszych świętych noszących to imię.

¹⁸ Imię to w Polsce jest bardzo popularne (SIW podaje 152 395 nosicielek).

Weronika – imię postaci z legendy chrześcijańskiej (podanie o chuście Weroniki)¹⁹. W średniowieczu imię to tłumaczono jako *ierē eikōn*, czyli ‘święte oblicze’. Weronika to rzymska forma greckiej Berenike²⁰.

Karmela – imię utworzone od nazwy miejsca – góry Karmel, znajdującej się na terenie Palestyny (hebr. *karmel* ‘ogród Boży’ lub ‘winnica Boża’). Nazwa ta wielokrotnie występuje w Biblii, często jako symbol dobroci Bożej i obfitości. Pismo Święte i Tradycja wiążą tę górę z osobą proroka Eliasza i z objawieniem się Maryi. Od nazwy tej góry wzięł też nazwę zakon karmelitański (Jelonek 2002). W nazewnictwie świeckim imię Karmela występuje niezwykle rzadko (SIW podaje 16 osób tak nazwanych).

Teofana – (gr. *theos*- ‘Bóg’ i *-phanes* od ‘objawić się’), imię to należy do teoforycznych i jest motywowane wydarzeniami biblijnymi. Semantycznie nawiązuje do objawienia się Boga. Biblia opisuje liczne przykłady teofanii Jahwe w ST, ale za najważniejsze objawienie w Kościele katolickim uważa się osobę Jezusa Chrystusa. Imię Teofan i jego żeński odpowiednik funkcjonowały w języku greckim. Na gruncie polskim jest niezwykle rzadkie²¹ (SIW podaje 7 nosicieli imienia *Teofan* i 16 nosicielek imienia *Teofana*).

Krystyna – to imię żeńskie odsyłające do osoby Chrystusa. Jest dawnym przyswojeniem łac. imienia *Christina* pochodzącego od męskiego imienia *Christinus* ‘należący do Chrystusa, wyznawca Chrystusa’ (Malec 1992: 88). W Polsce imię to jest dość popularne (według SIW jest 594 816 nosicielek).

II. Imiona żeńskie motywowane przez imiona świętych i święte Kościoła katolickiego

1. Imiona motywowane przez imiona świętych:

a) imiona pochodzenia łacińskiego:

Antonina od Antonin, imię żeńskie motywowane imieniem panny i męczennicy za Dioklecjana i Maksymiana; w polszczyźnie imię to jest obecne od XVIII w. (SIW podaje 52 074 nosicielek); **Cypriana**, od Cyprian; łac. *Cyprianus* ‘Cypryjczyk’ – patronuje temu żeńskiemu imieniu św. Cyprian, bp Kartaginy. W nazewnictwie świeckim niezwykle rzadkie (SIW podaje 8 osób noszących to imię); **Benedykta**, od męskiego Benedykt; łac. *benedictus* ‘ktoś, kogo chwalono’. Imię to jest poświęcone w polszczyźnie od XIII w., współcześnie mało popularne (SIW podaje 1620 nosicielek); nosiła je św. Benedykta od Krzyża – Edyta Stein; **Bonifacja**, od Bonifacy; łac. *bonum* ‘dobro’, *fatum* ‘wróżba, los’. Imieniu temu patronuje Bonifacy, męczennik z Tarsu, w polszczyźnie współczesnej imię żeńskie rzadko nadawane (wg SIW 77 osób); **Romana**, od Roman; łac. *Romanus* ‘ktoś, kto pochodzi z Rzymu’. Imię Romana nosiła męczennica z Beauvais, w Polsce imię to było popularne zwłaszcza w latach 50. XX w. (SIW podaje 11 525 nosicielek); **Benigna** od łac. *benignus* ‘uprzejmy, życzliwy’. Święta o tym imieniu – Benigna z Wrocławia – żyła w XIII w., imię to należy do bardzo rzadkich w polszczyźnie²². **Sebastiana**, od Sebastian; na gruncie łac. był

¹⁹ Imię utrwalone przede wszystkim przez nabożeństwo drogi krzyżowej.

²⁰ SIW odnotowuje 67 909 nosicielek imienia *Weronika*.

²¹ W nielicznych źródłach można odnaleźć formę Tyfan, por. Fros, Sowa 2004: 467.

²² Męskie imię *Benignus* notowane jest jedynie jako imię zakonne, dla *Benigny* SIW ma 1128 nosicielek.

to przydomek od gr. *sebastos* 'święty, znakomity'²³. Imieniu Sebastiana patronuje męczennica z Heraklei. W nazewnictwie świeckim imię to jest bardzo rzadkie (SIW podaje tylko 8 osób tak nazwanych); **Celestyna**, od Celestyn; łac. *caelum* 'niebo'. Patronuje temu imieniu Celestyn I, papież z V w., w polszczyźnie imię dość rzadkie (SIW – 1055 nosicielek); **Cecylia**, łac. *Caecillia* 'kobieta z rodu Caecili'. Św. Cecylia odbiera kult jako męczennica rzymska, uznana za patronkę muzyki i śpiewu kościelnego; imię poświadczane w polszczyźnie od XIII w., w XX wieku dość popularne (SIW podaje 66 941 nosicielek). **Laurencja**, od Laurencjusz; por. też *Laurentina* 'kobieta z Laurentinum'. Imię motywowane być może imieniem męczennika za wiare z czasów Decjusza²⁴; imię to w nazewnictwie świeckim bardzo rzadkie (SIW – 335 nosicielek). **Róża**, łac. *rosa* 'róża'. Patronuje mu Róża z Limy, święta z XVI w., natomiast imię to w polszczyźnie jest poświadczane od XV w., współcześnie dość często nadawane (SIW ma 23 097 nosicielek). **Modesta**, od łac. *modestus* 'umiarkowany, skromny'; św. Modesta żyła w VII stuleciu, była przyjaciółką św. Gertrudy i księżną klasztoru pod Trewirem; jako chrzestne współcześnie rzadko nadawane (SIW – 651 nosicielek). **Łucja**, od Lucjusz; łac. *lux, lucis* 'światło'; świętych o tym imieniu jest ponad 10, najpopularniejsza z nich żyła w VI w. na Sycylii, w polszczyźnie imię to należy do popularnych (SIW 57 856). **Regina**, od łac. *regina* 'królowa'; imię może być motywowane postacią polskiej świętej, Reginy Protmann, ale może też nawiązywać bezpośrednio do Matki Bożej czczonej jako *Regina caeli*²⁵. **Emilia**, od Emil, łac. *Aemilia* 'przedstawicielka rodu Aemili'; najbardziej znana święta o tym imieniu to Emilia de Vialar, żyjąca w XIX w. założycielka wielu domów zakonnych; imię to w polszczyźnie jest obecne od XV w. i do dziś popularne (SIW – 101 849). **Aniela**, od łac. *angelus* 'posłaniec', 'anioł'; w Polsce imię rozpowszechnione za sprawą urszulanek, gdyż imię to nosiła ich założycielka św. Aniela Merici (SIW – 97 866). **Gemma** – łac. *gemma* – 'pąk; drogi kamień, perła'; w Polsce imię to można spotkać tylko w zakonach²⁶.

b) imiona pochodzenia greckiego:

Cyryla, od Cyryl, gr. *kyrios* 'pan'; męskie imię Cyryl nosiło dwóch doktorów Kościoła – Cyryl Jerozolimski w IV w., i Cyryl Aleksandryjski na przełomie IV i V w. Żeńskie imię Cyryla należy do imion bardzo rzadkich (SIW podaje 734 nosicielki); **Hieronima**, od Hieronim; gr. *hieros* 'święty, poświęcony' i *onoma* 'imię'; imieniu temu patronuje św. Hieronim doktor Kościoła z IV w., autor łacińskiego przekładu Biblii zwanego Wulgatą²⁷; **Eufemia**, gr. *euphemos* 'pomyślnie wróżący, dobrze brzmiący'; imię to nosiła męczennica z Chalcedonu w IV w. W Polsce znane jest ono od XIII w., ale obecnie należy do imion rzadkich, a jego częstotliwość nadawania ciągle spada (SIW – 1662 nosicielki). **Katarzyna**, gr. *Aikatharína, katharós* 'czysty, niepokalany, bez skazy'; jest kilkanaście świętych o tym, w Polsce bardzo popularnym imieniu (SIW podaje 570 040 nosicielek), najbardziej znane to Katarzyna Aleksandryjska

²³ J. Grzenia wyprowadza etymologię tego imienia od nazwy miasta: *Sebaste, Sebastianus*, więc to 'człowiek pochodzący z Sebaste' zob. Grzenia 2006: 291.

²⁴ W rzeczywistości nastąpiło mylne odczytanie pomników starożytności, chodziło zapewne o diakona Wawrzyńca (*Laurentinus*). Zob. Fros, Sowa 1998: 581.

²⁵ SIW podaje 88 645 nosicielki tego imienia.

²⁶ Jako imię zakonne może być motywowane także imieniem świętej Gemmy Galagani, Włoszki żyjącej w XIX wieku.

²⁷ Żeńskie imię *Hieronima* należy do rzadkich (SIW – 796 nosicielek).

i Katarzyna Sieneńska; **Zofia**, gr. *sophia* 'mądrość'; imię to, obecne w Polsce od XII w., nosiła m.in. rzymska męczennica, współcześnie popularne (według SIW 566 712 nosicielek); **Stefania**, od Stefan; gr. *stéphanos* 'korona, wieniec'; męskie imię Stefan²⁸ nosiło kilkunastu świętych, np. Stefan I, papież. **Małgorzata**, gr. *márgarítēs* 'perła'; imieniu temu patronuje Małgorzata Maria Alacouque, mistyczka z XVII w., imię to należy do popularnych w polszczyźnie (SIW – 576 902). **Leonia**, od Leon, gr. *leon* 'lew') męskie imię Leon rozstawione zostało przez papieża, Doktora Kościoła, Leona Wielkiego. Imię *Leonia* w polszczyźnie występuje stosunkowo rzadko (SIW – 1979). **Barbara**, gr. *bárbaros* 'nie mówiący po grecku, barbarzyński' też 'cudzoziemiec'; imię motywowane imieniem św. Barbary, panny i męczennicy żyjącej w pierwszych wiekach chrześcijaństwa. W polszczyźnie znane jest od średniowiecza i do dziś popularne (SIW – 560 150). **Krzysztofa**, od Krzysztof; *Christophoros* 'noszący Chrystusa; wyznający Chrystusa'; imieniu temu patronuje św. Krzysztof – męczennik z V w., czczony jako patron kierowców. Żeńskie imię Krzysztofa należy w Polsce do imion dawniej dość często nadawanych (SIW ma 2534 nosicielki). **Helena**, gr. *helánē* 'pochodnia'; nosiła to imię cesarzowa, święta Helena z III w., imię to w nazewnictwie świeckim jest nadawane stosunkowo często (SIW – 435 257). **Teofila**, od Teofil; gr. *théos* i *philos* 'przyjaciel Boga'²⁹; imieniu temu patronuje św. Teofil, biskup Antiochii. **Aleksandra**, od Aleksander; gr. *aléksō* 'bronie, wspomagam', *anēr* 'mąż, mężczyzna'; imię egipskiej pustelnicy z IV w.; w Polsce znane od XIV w. i do dziś popularne (SIW – 207 939). **Teodozja** od Teodozjusz; *théos* 'Bóg', *dósis* 'dawanie, dar'; nosiły to imię m.in. męczennice z pierwszych wieków: Teodozja z Cezarei i Teodozja męczennica konstantynopolitańska³⁰. **Hiacynta**, od Hiacynt; imię postaci mitologicznej, też święty męczennik rzymski; imieniu temu patronuje święta z XVI w., Hiacynta Merescotti. W Polsce imię rzadkie (SIW – 101).

c) imiona pochodzenia germańskiego:

Ludwina, od niem. imienia złożonego z członów *liut* i *wini* 'przyjaciółka ludzi'; znana jest jedna święta o tym imieniu Ludwina z Schiedam z XV w., w polszczyźnie imię rzadkie (SIW – 869); **Anzelma**, od Anzelm; germ. *ans* 'bóg', *helm* 'hełm'; patronuje temu imieniu św. Anzelm, arcybiskup Canterbury, Doktor Kościoła z XI w., żeńskie imię Anzelma jest bardzo rzadko spotykane (SIW ma 233 nosicielki); **Imelda** (*Imm* 'bóg plemienny', *hilde* 'wojna'; święta o tym imieniu – Imelda Lambertini – żyła w XIII w.; w Polsce imię to występuje głównie w klasztorach³¹). **Gerarda**, od Gerard; staroniemieckiego *ger* 'oszczep', *hart* 'silny, odważny'; Kościół czci wielu męskich świętych o imieniu Gerard, np. Gerard z Clairvaux. Żeńskie imię Gerarda w nazewnictwie świeckim w zasadzie nie występuje (SIW podaje 120 nosicielek); **Alfonsa**, od Alfons; *al* 'cały', *funs* 'życzliwy'; imię to nosiła błogosławiona Alfonsa z Aspukara żyjąca na początku XX w. Alfonsa jest imieniem typowo zakonnym (SIW – 78 poświęceń). **Jadwiga**, niem. *Hedwig* 'walka'; w Polsce są dwie bardzo znane święte

²⁸ Imię to ma w polszczyźnie dwa warianty *Stefan* i *Szczepan*. Forma *Szczepan* jest zastosowaniem fonetycznym do języka polskiego formy łacińskiej *Stephanus*. Żeńskie imię *Stefania* – jak podaje SIW – nosi 166 040 osób.

²⁹ Polskim odpowiednikiem znaczeniowym może być *Bogumił*, zob. Fros, Sowa 2004: 503.

³⁰ SIW podaje 10 767 nosicielek tego imienia.

³¹ Zob. Fros, Sowa 1998: 133, SIW podaje 77 osób noszących to imię.

o tym imieniu: św. Jadwiga Królowa i św. Jadwiga Śląska³². **Matylda**, od staroniemieckiego *maht* 'moc, męstwo', *hilt(e)a* 'walka'; imię to nosiła św. Matylda, królowa, matka Ottona I Wielkiego (SIW podaje 6750 nosicielek tego imienia).

d) imiona pochodzenia francuskiego:

Koleta – imię Koleta powstało ze skrócenia francuskiej żeńskiej formy zdrobniałej *Nicolette*, od imienia Mikołaj; święta, która usamodzielniała to zdrobniałe imię, żyła na przełomie XIV i XV w., była reformatorką zakonu klarysek (Fros, Sowa: 500). W nazewnictwie świeckim imię praktycznie nieużywane (SIW – 179). **Bernadetta**, zdrobnienie imienia Bernarda, utworzonego od męskiego Bernard; święta, która patronuje temu imieniu – Bernadeta Soubirous – związana jest ze słynnymi objawieniami Niepokalanej w Lourdes w XIX w. (SIW podaje 6195 osób noszących to imię).

e) imiona pochodzenia słowiańskiego:

Czesława, od męskiego imienia Czesław; złożonego z dwóch członów: od rzeczowników *cześć* i *sława*; błogosławiony, za sprawą którego to słowiańskie imię znalazło się w kalendarzu chrześcijańskim, żył w XIII w., był członkiem zakonu dominikanów³³. **Kazimiera**, od Kazimierz; pol. *kazić* 'niszczyć', *mir* 'pokój'; imię schryścianizowane przez św. Kazimierza królewicza, syna króla Kazimierza Jagiellończyka. Należy do imion popularnych (SIW – 144 515). **Zdzisława**, od męskiego imienia Zdzisław, z członami *zdzie-* od prasłowiańskiego **jьzděti* < 'położyć, zrobić, uczynić' i *sława*. Patronuje temu imieniu Zdzisława Czeska, święta z XIII w.³⁴

f) inne imiona oraz imiona o niejasnej etymologii:

Teresa – niekiedy przyjmuje się, że jest to żeńska forma bizantyńskiego imienia *Tarasios*. Imię Teresa wystąpiło najpierw w Hiszpani, do Polski zaś przyszło za pośrednictwem kultu dwóch świętych karmelitanek: św. Teresy z Avila i św. Teresy z Liesieux. Należy do imion popularnych (SIW – 466 230).

Terezitta – jest to z pochodzenia zdrobnienie imienia Teresa, z hiszpańskiego i włoskiego *Teresita* udźwięcznienie *s > z* i geminacja w sufiksie *-ita > -itta* mogły się dokonać na gruncie języka polskiego. Imię to zastosowano, by zachować jako patronkę św. Teresę, a nie powtórzyć imienia Teresa.

Izabella – imię to może być przekształceniem łacińskiej formy *Elisabetha* > hiszp. *Isabela* lub biblijnego imienia, hebr. *Jezabel*³⁵. Najbardziej znaną błogosławioną o tym imieniu jest Izabela Francuska, żyjąca w XIII w. (SIW podaje 14 080 nosicielek).

Joanna d'Arc – imię Joanna genetycznie wywodzi się od imienia Jan (łac. *Joannes*), ale umieściłam je w grupie imion świętych Kościoła katolickiego, ponieważ określenie d'Arc wyraźnie odsyła do XV-wiecznej świętej.

Jolanta – etymologia tego imienia jest m.in. wyprowadzana od greckich słów: *ion* 'fiołek' i *anthos* 'kwiat'. Błogosławiona Jolanta, księżniczka węgierska, siostra św. Kingi, żyła w XIII w., była żoną księcia kaliskiego, Bolesława Pobożnego. Imię Jolanta było w XX w. bardzo popularne (SIW podaje aż 256 444 nosicielki).

³² Imię to jest częste w nazewnictwie świeckim (SIW 432 979).

³³ SIW podaje 93 991 nosicielek.

³⁴ SIW – 39 339 osób noszących to imię.

³⁵ W przypadku imion sióstr zakonnych na pewno imię *Izabella* nie jest motywowane imieniem biblijnej *Jezabel*, ze względu na niemoralne i niechlubne czyny tej postaci. Imię to pochodzi w tym przypadku od imienia jednej z kilkunastu błogosławionych.

2. Imiona motywowane przez przydomki świętych³⁶:

Ksawera – imię utworzone od hagiomicznego przydomku Ksawery (Franciszek Ksawery jeden z najbardziej znanych świętych jezuickich)³⁷.

Salezja – bazę tego imienia stanowi przydomek – Salezy – francuskiego świętego z przełomu XVI i XVII wieku – Franciszka Salezego, biskupa i Doktora Kościoła, autora sławnej *Filotei*, czyli wstępu do życia pobożnego, oraz innych pism o duchowości chrześcijańskiej³⁸.

Chryzostoma – imię utworzone od przydomku jednego z Ojców Kościoła – Jana Chryzostoma (349–407) – gr. *chrysostomos* – ‘złotousty’. Przydomek nawiązuje do płomiennych kazań, z jakich słynął święty jako biskup Konstantynopola³⁹.

III. Imiona utworzone od łacińskich apelatywów

Ancilla – łac. *ancilla* – ‘niewolnica, służąca, służebnica’; imię odsyła do znaczenia służebnica i ma tym wskazywać na postawę siostry noszącej to imię względem Boga – ‘ta, która służy’. Odsyła to również do osoby Maryi Panny, która według przekazu Wulgaty, tak nazwała siebie podczas Zwiastowania: „Ecce ego ancilla⁴⁰ Domini” (Fros, Sowa 2004: 129) (Łk 1, 38).

Anuncjata – łac. *annuntiatio* – ‘oznajmienie, obwieszczenie, zwiastowanie, prorocstwo’; dosłownie można by przetłumaczyć to imię jako *Oznajmiona, Zapowiedziana*. Ponadto w Kościele posługiwano się tym imieniem jako tytułem Matki Bożej, co wzięło się od nazwy święta: Zwiastowania Pańskiego – *Annuntiatio Domini* (Fros, Sowa 2004: 129).

Generosa – od łac. *generosus, -a, -um* ‘szlachetny, wspaniałomyślny, zacny’, też ‘szlachetnie urodzony’. Imię *Generoza* jest wymienione w aktach Męczenników Scylitańskich Fros, Sowa 2004: 208), jednak w polskim imiennictwie świeckim się nie przyjęło (SIW podaje tylko jedną nosicielkę) i jest spotykane tylko w zakonach.

Gracja – łac. *gratia* – ‘łaska, uczynność, usłużność, wdzięk’; zwłaszcza tłumaczenie *gratia* jako ‘łaska’ ma istotne znaczenie w zakonie, gdyż wiąże się, w opinii sióstr, z motywem obranej przez nie drogi życiowej.

Elekta – łac. *electio* – ‘wybór, prawo wyboru’; dosłownie więc imię *Elekta*, można tłumaczyć jako *Wybrana*; semantycznie nawiązuje więc do życia w zakonie, rozumianego przez siostry jako wybraństwo od Boga. Imię to w polskim imiennictwie świeckim nie występuje.

IV. Inne

Poza wymienionymi powyżej imionami pozostały cztery, które nie kwalifikują się do żadnej z wymienionych grup. Są to natomiast imiona dość powszechnie występujące w polszczyźnie: słowiańskie imię **Bogusława** mogło wystąpić ze względu na pierwiastek teoforyczny, przez co obecnie kojarzone jest z chrześcijaństwem;

³⁶ Odnośnie do imion motywowanych przez przydomki świętych por. Malec 1997: 181–186.

³⁷ SIW – 1081 nosicielkę.

³⁸ SIW podaje tylko 2 osoby noszące to imię.

³⁹ Według SIW brak osób o tym imieniu, natomiast męskie imię *Chryzostom* zostało nadane tylko 37 razy.

⁴⁰ *Ancilla* – odpowiada tu greckiemu δοῦλη – co znaczy służka, niewolnica.

Wanda – obecnie dość popularna staje się postać Wandy Malczewskiej – kandydatki na ołtarze – i być może to ona stała się inspiracją do nadania siostrze zakonnej tego imienia; natomiast trudno znaleźć religijną motywację nadania zakonnych imion: **Witolda i Zbigniewa**.

Oprócz imion właściwych Siostry Karmelitanki Dzieciątka Jezus posługują się także predykatami (niekiedy można się spotkać z nazwą *tytułacja*⁴¹, w Polsce obecny jest również termin *wezwanie*). Strukturalnie składają się one z przyimka „od” oraz nazwy prostej lub złożonej (w dopełniaczu) wskazującej na szczególnie przedmiot pobożności danej siostry.

Ze względu na treść predykatów można je podzielić na kilka grup:

I. Odnoszące się do osoby Jezusa Chrystusa

1. Zawierające imię Jezus

- Najczęstszym predykatem jest ten, nawiązujący do nazwy zgromadzenia – od Dzieciątka Jezus, wystąpił on 8 razy na 79 imion: s. Regina od Dzieciątka Jezus, s. Antonina od Dzieciątka Jezus, s. Cyryla od Dzieciątka Jezus, s. Anzelma od Dzieciątka Jezus, s. Sebastiana od Dzieciątka Jezus, s. Wanda od Dzieciątka Jezus, s. Chryzostoma od Dzieciątka Jezus, s. Eufemia od Dzieciątka Jezus.
- 2 razy pojawia się predykat: od Jezusa Ukrzyżowanego: s. Magdalena od Jezusa Ukrzyżowanego, s. Monika od Jezusa Ukrzyżowanego.
- 1 raz występuje: s. Zbigniewa od Jezusa Eucharystycznego.

2. Odnoszące się do cielesności Jezusa

- 5 razy pojawia się odniesienie do Serca: s. Matylda od Serca Jezusowego, s. Elekta od Serca Jezusowego, s. Hieronima od Najświętszego Serca Jezusa, s. Teofana od Najśłodszego Serca Jezusa, s. Benigna od Najśłodszego Serca Pana Jezusa.
- 3 razy pojawia się odniesienie do Oblicza: s. Terezitta od Najświętszego Oblicza, s. Weronika od Najświętszego Oblicza, s. Zdzisława od Najświętszego Oblicza.
- 1 raz pojawia się odniesienie do ran: s. Czesława od Pięciu Ran Pana Jezusa.
- 1 raz również odniesienie do krwi: s. Róża od Krwi Przenajświętszej.

3. Wskazujące na wydarzenia z życia Jezusa

- 2 razy pojawia się nawiązanie do Męki: s. Gabriela od Męki Pańskiej, s. Małgorzata od Męki Pańskiej.
- również 2 razy nawiązanie do ofiarowania Pana Jezusa w świątyni: s. Maria od Ofiarowania, s. Symeona od Ofiarowania.
- 2 razy predykat odsyła do faktu Wcielenia Syna Bożego: s. Ancilla od Słowa Wcielonego, s. Teodozja od Słowa Wcielonego.
- 1 raz pojawia się przywołanie biblijnego wydarzenia Przemienienia: s. Benedykta od Przemienienia Pańskiego.

II. Odnoszące się do Matki Bożej

Jest to najliczniejsza i najbardziej zróżnicowana grupa predykatów, co bez wątplenia wynika z tego, iż Karmel jest zakonem Maryjnym⁴². Większość predykatów

⁴¹ Np. u sióstr karmelitanek bosych.

⁴² Maryja jest uważana za szczególną patronkę zgromadzenia, zob. *Encyklopedia katolicka* 2000: 835.

odwołuje się do macierzyństwa Maryi, nazywając ją Matką i dopiero dalsze określenia różnicują nadawane predykaty, wskazując na Jej przymioty, atrybuty lub miejsca Jej kultu.

- s. Emilia od Matki Bożej Nieustającej Pomocy, s. Krystyna od Matki Boskiej Częstochowskiej, s. Gemma od Matki Bożej, s. Efrema od Matki Bożej, s. Aniela od Matki Bożej Bolesnej, s. Leonia od Matki Bożej Dobrej Rady, s. Kazimiera od Matki Bożej Pocieszenia, s. Generosa od Matki Bożej Pośredniczki Wszelkich Łask, s. Cecylia od Matki Boskiej Anielskiej, s. Witolda od Matki Boskiej Szkaplerznej, s. Łucja od Matki Bożej z Fatimy, s. Hiacenta od Matki Bożej Różańcowej, s. Bernadetta od Matki Bożej Różańcowej.
- Predykaty, które nie nawiązują do macierzyństwa, wskazują np. na godność Maryi, nazywając ją Królową: s. Koleta od Królowej Aniołów, s. Jolanta od Królowej Karmelu.
- Pozostałe odwołują się do kultu Serca Matki Bożej: s. Ksawera od Niepokalanego Serca Maryi, s. Barbara od Niepokalanego Serca Maryi.

III. Odnoszące się do świętych

- Wskazujące na świętych szczególnie czczonych w zakonie karmelitańskim: s. Gerarda od św. Teresy od Dzieciątka Jezus, s. Jadwiga od Naszej Matki Teresy od Jezusa, s. Joanna D'Arc od św. Teresy od Dzieciątka Jezus, s. Anna od św. Eliasza.
- Odnoszące się do innych świętych: s. Imelda od św. Antoniego, s. Romana od św. Agnieszki, s. Teresa od św. Józefa, s. Aleksandra od Opieki św. Józefa.

IV. Odnoszące się do symboli i prawd wiary

- 3 razy pojawia się symbol krzyża: s. Janina od Krzyża, s. Paula od Krzyża, s. Katarzyna od Krzyża.
- 3 razy występuje nawiązanie do sakramentu Eucharystii: s. Stefania od Najświętszej Eucharystii, s. Laurencja od Najświętszej Eucharystii, s. Eliana od Najświętszej Eucharystii.

V. Odnoszące się do przymiotów Bożych

- s. Elia od Miłości Bożej, s. Bogusława od Miłości Bożej, s. Modesta od Miłości Miłosiernej, s. Izabella od Miłosierdzia Bożego, s. Cypriana od Opatrzności Bożej, s. Zofia od Opatrzności Bożej.

VI. Podwójne predykaty

- s. Ludwina od Najświętszych Serc Jezusa i Maryi, s. Krzysztofa od Najświętszych Serc Jezusa i Maryi, s. Bonifacja od Dzieciątka Jezus i Niepokalanej, s. Alfonsa od Aniołów i św. Józefa, s. Teofila od Najświętszych Serc Jezusa i Maryi, s. Karmela od Jezusa Hostii i św. Józefa.

Omówione powyżej imiona zakonne stanowią jedynie niewielki wycinek, aczkolwiek, według mnie, bardzo reprezentatywny dla tej grupy imion. Najliczniejsze są imiona motywowane przez świętych Kościoła (51 na 79). Choć można się było spodziewać, że najliczniejsza będzie grupa imion biblijnych, to okazuje się, że jest ich tylko 13 na 79 imion, w tym 3 związane z Biblią poprzez tradycję. Ciekawą, choć nieliczną grupę, stanowią imiona utworzone od łacińskich apelatywów.

Przytoczony materiał imienniczy i krótkie uwagi interpretacyjne pozwalają stwierdzić, że imiona zakonne stanowią specyficzną część antroponimii polskiej⁴³. Wyróżnia je dwuczłonowa budowa⁴⁴ (imię + predykat). Ponieważ w zakonach do Soboru Watykańskiego II nie używano w ogóle nazwisk, imiona przejmowały ich funkcję, czyli oprócz funkcji nazywającej spoczywał na nich ciężar identyfikacji i odróżniania osób, tak jest nadal u ss. karmelitanek. W przeciwieństwie do imiennictwa świeckiego, gdzie obok imienia występuje nazwisko, imiona w zakonach zachowały swoją wyjątkową, samodzielną pozycję. Ponadto pełniły także – zwłaszcza predykaty – funkcję charakteryzującą.

Do specyfiki imion zakonnych należy również fakt, iż są one nadawane osobom dorosłym w przełomowym momencie ich życia. Ponadto istotne jest, że obok imion popularnych w systemie antroponimicznym danego terytorium jako zakonne występują niejednokrotnie imiona bardzo rzadkie (jak: Bonifacja, Benigna, Laurencja itd.), a nawet takie, które w Polsce funkcjonują tylko jako imiona zakonne (np. Alfonsa). Niejednokrotnie można spotkać imiona, które są tworzone w klasztorach; nawiązują one semantycznie do Biblii (np. Karmela, Teofana) lub stanowią neologizmy odapelatywne (np. Elekta, Ancilla, Gracja); można również spotkać imiona odnoszące się do konkretnej postaci świętego patrona, np. Joanna D'Arc.

Cechą charakterystyczną imion zakonnych jest swoista motywacja ich nadawania, która znacznie odbiega od motywacji obecnej w przypadku imion chrzestnych⁴⁵. Nie występuje tu motywacja estetyczna, która jest współcześnie dominująca przy nadawaniu imion chrzestnych. Nie są brane pod uwagę czynniki językowe, takie jak: ładne brzmienie imienia lub jego zdrobnień (siostry karmelitanki nie posługują się zdrobnięciami, nawet w osobistych rozmowach między sobą używają podstawowej formy imienia) czy dopasowanie imienia do nazwiska. Z czynników pozajęzykowych, oczywiście, decydująca jest motywacja religijna, imiona są zaczerpnięte z Biblii, z tradycji Kościoła lub z życiorysów świętych; choć może się zdarzyć, że wystąpią też imiona, dla których bardzo trudno wskazać motywację religijną.

Bibliografia

- Bystroń J.S., 1938, *Księga imion w Polsce używanych*, Warszawa.
- Citko L., 2000, *Imiona zakonne oo. Bazylianów z Supraśla (XVII w.)*, [w:] *Nazwy własne na pograniczach kulturowych*, „Studia Slawistyczne”, red. Z. Abramowicz i L. Dacewicz, Białystok, s. 57–61.
- Dizionario degli istituti di perfezione*, 1969, diretto da G. Pelliccia e da G. Rocca, Pinzoni.
- Encyklopedia katolicka*, 2000, t. 8, Lublin.
- Fros H., Sowa F., 1982, *Twoje imię. Przewodnik onomastyczno-hagiograficzny*, Kraków.
- Fros H., Sowa F., 1997–2007, *Księga imion i świętych*, t. 1–6, Kraków.
- Grzenia J., 2006, *Słownik imion*, Warszawa.

⁴³ Na temat imion zakonnych i ich specyfiki pisała również L. Citko, zob. Citko 2000: 57–61.

⁴⁴ Predykaty występują również w innych zakonach, nie tylko w karmelitańskim, ale istnieje także wiele zgromadzeń, które ich nie posiadają.

⁴⁵ Na temat motywacji nadawania imion zob. Kosyl 2001: 436–437; a także Umińska-Tytoń 2003: 121–147.

- Jelonek T., 2002, *36 spotkań z Ziemią Świętą*, Kraków.
- Kosyl C., 2001, *Nazwy osobowe*, [w:] *Współczesny język polski*, Lublin, s. 431–445.
- Langkammer H., 1989, *Apokryfy Nowego Testamentu*, Katowice.
- Malec M., 1992, *Miejsce imion biblijnych w antroponomii polskiej*, [w:] *Biblia a kultura Europy*, red. M. Kamińska, E. Małek, Łódź, s. 86–94.
- Malec M., 1994, *Imiona chrześcijańskie w średniowiecznej Polsce*, Kraków.
- Malec M., 1996, *O imionach i nazwiskach w Polsce. Tradycja i współczesność*, Kraków.
- Malec M., 1997, *Przydomki hagiomiczne w funkcji samodzielnych imion osobowych*, [w:] *Onomastyka i dialektologia*, red. H. Popowska-Taborska, J. Duma, Warszawa, s. 181–186.
- Malec M., 2005, *Imiona*, [w:] *Polskie nazwy własne. Encyklopedia*, red. E. Rzetelska-Faleszko, Kraków.
- Polskie nazwy własne. Encyklopedia*, 2005, red. E. Rzetelska-Faleszko, Kraków.
- Rymut K., 1995, *Słownik imion współcześnie w Polsce używanych*, Kraków.
- Słownik teologii biblijnej*, 1990, red. X. Leon-Dufour, tłum. i oprac. K. Romaniuk, Poznań.
- Umińska-Tytoń E., 2003, *Niektóre kulturowe aspekty współczesnego imiennictwa polskiego* [w:] *Nazwy własne a kultura – Polska i inne kraje słowiańskie*, red. Z. Kaleta, Warszawa, s. 121–147.
- Zarębski R., 2005, *O rytualnym aspekcie zmiany imion w „Biblii”*, [w:] *Rytuał. Język – religia*, red. R. Zarębski, Łódź, s. 611–622.

Names of nuns from the Catholic Religious Order of Carmelite Sisters of St. Therese of the Infant Jesus in the second half of the 20th century

Abstract

This article contains an analysis of a specific group of names in Polish anthroponomy, namely names of nuns from the Catholic Religious Order of Carmelite Sisters of St. Therese of the Infant Jesus.

Name in this order consists of a proper name and the so-called predicate (for instance “sister Gabriel from Jesus”). Predicate is a sort of a sign or emblem, which is a peculiar symbol of piety. This article includes the presentation and analysis of proper names as well as predicates.

Proper names are classified as follows: biblical names, names created from names of saints of the Catholic Church, names created from Latin appellatives, and other.

However, predicates were classified with respect to the essence, into several thematic groups: related to the person of Christ, related to Virgin Mary, related to saints of the Catholic Church, related to symbols, related to dogmas, related to Divine attributes, and dual predicates.

The last part of the article presents the specificity of monastic names against the background of secular names.